

**МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
РОЗВИТОК В УМОВАХ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

**INTERNATIONAL EDUCATIONAL SPACE:
DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS
OF SOCIOCULTURAL TRANSFORMATION**



**МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
розвиток в умовах
соціокультурної трансформації**

**INTERNATIONAL EDUCATIONAL SPACE:
Development in the Conditions
of Socio-Cultural Transformation**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ

**МІЖНАРОДНИЙ
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
розвиток в умовах
соціокультурної трансформації**

Україна – Словаччина – Польща – Чехія –
Угорщина – Румунія – Німеччина

УДК 373:378].014(4)

<https://doi.org/10.35387/edu-mono.0200.2025>

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Мукачівського державного університету
(протокол № 16 від 27 травня 2025 року)*

Рецензенти:

Нелля НИЧКАЛО – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ, Україна.

Тереса ЯНІЦКА-ПАНЕК – доктор педагогічних наук (габілітований), професор, Державний університет Стефана Баторія, м. Скерневіце, Польща.

Інокентій КОРНІЄНКО – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Мукачівського державного університету, м. Мукачево, Україна.

За загальною редакцією
доктора педагогічних наук, професора **Авшенюк Н. М.**,
доктора педагогічних наук, професора **Товканець Г. В.**

М 57 Міжнародний освітній простір: розвиток в умовах соціокультурної трансформації : монографія. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець та колектив авторів. За заг. ред. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець. – Ужгород : РІК-У, 2025. – 392 с.

ISBN 978-617-8596-01-9

У монографії розглянуто питання трансформації освіти як суттєвого соціокультурного потенціалу розвитку суспільства, який сприяє громадянському, інтелектуальному й духовному становленню особистості та забезпечує сталий поступ соціуму, людства в цілому. Представлено результати наукових досліджень освітніх змін у міжнародному освітньому просторі вченими та педагогами з України, Словаччини, Польщі, Чехії, Румунії, Угорщини, а також Німеччини. Актуалізовано проблеми трансформації освіти у дискурсі соціокультурної динаміки, тенденцій розвитку педагогічної освіти, загальної середньої освіти і професійної підготовки в сучасному світовому освітньому просторі.

Адресується фахівцям, які займаються науковою і професійно-педагогічною діяльністю з означеної проблеми, здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей; усім, хто цікавиться актуальними проблемами розвитку педагогічної науки, порівняльно-педагогічних досліджень та сучасної загальної середньої і вищої освіти.

ISBN 978-617-8596-01-9

© Мукачівський державний університет, 2025
© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2025
© Авшенюк Н.М., Товканець Г. В. та колектив авторів, 2025

UDK 373:378].014(4)

<https://doi.org/10.35387/edu-mono.0200.2025>

*Recommended for publication by
the Academic Council of Mukachiv State University
(protocol No. 16 of 27 May 2025)*

Reviewers:

Nella NYCHKALO – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor, Full Member (Academician) of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Academician-Secretary of the Department of Professional Education and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Teresa JANICKA-PANEK – Doctor of Pedagogical Sciences (Habilitation), Professor, Stefan Batory State University, Skierniewice, Poland.

Inokentiy KORIENKO – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology of Mukachevo State University.

Under the general editorship of
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor **Avsheniuk N. M.**,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor **Tovkanets G. V.**

M 57 International Educational Space: Development in the Conditions of Sociocultural Transformation : Monograph. N. M. Avsheniuk, G. V. Tovkanets and a team of authors. Under the general editorship of N. M. Avsheniuk, G. V. Tovkanets. – Uzhhorod : RIK-U, 2025. – 392 p.

ISBN 978-617-8596-01-9

The monograph examines the issue of the transformation of education as a significant socio-cultural potential for the development of society, which contributes to the civic, intellectual and spiritual formation of the individual and ensures the sustainable progress of society, humanity as a whole. The results of scientific research on educational changes in the international educational space by representatives of scientists and teachers from Ukraine, Slovakia, Poland, the Czech Republic, Romania, Hungary, as well as Germany are presented. The problems of the transformation of education in the discourse of socio-cultural dynamics, trends in the development of pedagogical education, general secondary education and vocational training in the modern world educational space are updated.

Addressed to specialists engaged in scientific and professional pedagogical activities on the specified problem, to applicants for higher education in pedagogical specialties; to all who are interested in current problems of the development of pedagogical science, comparative pedagogical research and modern general secondary and higher education.

ISBN 978-617-8596-01-9

- © Mukachevo State University, 2025
- © Ivan Ziazun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAES of Ukraine, 2025
- © Avsheniuk N.M., Tovkanets G.V. and team of authors, 2025

1.7. Інклюзивна освіта: досвід Словачької Республіки (Наталія ЛАЛАК) Inclusive Education: the Experience of the Slovak Republic (Natalia LALAK)	124
--	-----

Розділ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРОСТОРУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Chapter 2. TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL SPACE OF PEDAGOGICAL EDUCATION..... 135

2.1. Тенденції сучасної педагогічної освіти в європейському освітньому просторі (Ярослав ВЕТЕШКА, Ганна ТОВКАНЕЦЬ, Віктор ТОВКАНЕЦЬ) Trends of Modern Pedagogical Education in the European Educational Space (Jaroslav VETEŠKA, Hanna TOVKANETS, Viktor TOVKANETS)	136
2.2. Концепції й теорії проектування курикулуму професійної підготовки вчителів у сучасному ландшафті педагогічної науки і освіти зарубіжжя (Наталія АВШЕНІУК) Concepts and Theories of Professional Teacher Training Curriculum Design in the Contemporary Landscape of Pedagogical Science and Education Abroad (Nataliia AVSHENIUK)	150
2.3. Pedagogical Education in Ukraine: Innovations and Challenges in the Context of the Euro-Integration Development Vector (Myroslava VOVK, Stefan PURICI, Nataliia FILIPCHUK) Педагогічна освіта в Україні: інновації і виклики у контексті євроінтеграційного вектору розвитку (Мирослава ВОВК, Стефан ПУРІЧ, Наталія ФІЛІПЧУК).....	166
2.4. Digitálne kompetencie budúch učiteľov primárneho vzdelávania (Renáta BERNÁTOVÁ) Digital Competences of Future Primary Education Teachers (Renáta BERNÁTOVÁ)	181
2.5. Підготовка вчителя початкових класів в умовах євроінтеграційних процесів (Тетяна МОЛНАР) Primary Teacher Training in the Conditions of European Integration Processes (Tetiana MOLNAR)	189
2.6. Проблеми та виклики альтернативної програми сертифікації вчителів у Туреччині (Надія ПОСТРИГАЧ) Problems and Challenges of the Alternative Teacher Certification Program in Turkey (Nadiia POSTRYHACH)	199

2.5. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Тетяна МОЛНАР (Мукачєво, Україна)

PRIMARY TEACHER TRAINING IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Tetiana MOLNAR (Mukachevo, Ukraine)

Сучасний освітній простір зазнає значних соціокультурних трансформацій, що визначають нові вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів. Вчитель початкових класів, як перший освітній наставник, має величезний вплив на розвиток дітей, формування їхніх базових знань, навичок і цінностей. Євроінтеграційні процеси, цифровізація, зміни в освітній парадигмі та ціннісних орієнтаціях суспільства потребують перегляду традиційних підходів до педагогічної освіти. Формування конкурентоспроможного фахівця передбачає розвиток гнучкості, адаптивності, володіння сучасними технологіями та методиками навчання, здатність до роботи в умовах міжкультурної взаємодії та інклюзивної освіти.

Актуальність дослідження обумовлена низкою чинників. По-перше, глобалізаційні процеси сприяють інтеграції національної освітньої системи до європейських стандартів, що вимагає перегляду підходів до підготовки майбутніх фахівців та адаптації до міжнародних вимог. По-друге, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) змінює характер навчання, роблячи його більш інтерактивним, персоналізованим і доступним. Це, у свою чергу, вимагає від майбутніх педагогів володіння цифровими компетентностями. По-третє, змінюється освітня парадигма: традиційний підхід, орієнтований на передачу знань, поступається місцем компетентнісному навчанню, що акцентує увагу на розвитку критичного мислення, креативності, соціальних і комунікативних навичок. Водночас, важливим викликом є зростання культурного різноманіття, що зумовлює необхідність формування у майбутніх учителів міжкультурної компетентності та навичок інклюзивного навчання. Значний вплив на систему підготовки вчителів здійснюють соціально-економічні зміни, викликані воєнним конфліктом, міграційними процесами та економічною кризою. Педагоги мають бути готовими працювати з учнями з різних соціальних груп, адаптувати освітні програми до нових реалій та створювати комфортне освітнє середовище.

Огляд наукових джерел дозволяє з'ясувати теоретичні основи та практичні підходи до підготовки вчителів в умовах глобалізації та євроінтеграції, а також визначити основні напрями модернізації педагогічної освіти в Україні. Зокрема, значний внесок у дослідження проблеми підготовки вчителя початкових класів зробили такі науковці, як В. Кремень, Н. Побірченко, О. Савченко, О. Сухомлинська, які аналізують трансформаційні процеси в освіті, зокрема реформування педагогічної підготовки в Україні. Вони наголошують на необхідності врахування сучасних викликів та впровадження компетентнісного підходу в освіті. Проблемам цифровізації освіти та розвитку цифрових компетентностей учителів приділяли увагу Н. Білан, В. Лапінський, О. Овчарук, І. Онищенко, В. Співаковський та ін. У їхніх працях висвітлюється необхідність оволодіння майбутніми педагогами навичками роботи з електронними освітніми ресурсами, платформами дистанційного навчання, цифровими технологіями управління класом. Проблеми міжкультурної освіти присвячено дослідження Н. Величко, П. Кендзьор, В. Кузьменка, Л. Чередник, які підкреслюють важливість підготовки вчителя до роботи в багатонаціональному середовищі. Щодо питань інклюзивної освіти та її впливу на професійну підготовку вчителя початкових класів, слід відзначити праці Т. Бондар, А. Колупаєвої, Л. Миськів, Г. Тимошко, З. Шевців та ін., які акцентують увагу на необхідності розвитку емпатії, толерантності та індивідуального підходу до кожного учня. Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів початкових класів орієнтовані на компетентнісну модель освіти, цифровізацію освітнього процесу, розвиток міжкультурної та інклюзивної освіти, що відповідає викликам сучасного суспільства.

У процесі наукового пошуку виявлено кілька ключових тенденцій, які впливають на сучасні підходи до педагогічної освіти. Однією з таких тенденцій є *глобалізація освіти*, яка охоплює інтеграцію педагогічної освіти у світовий освітній простір. Це явище вимагає не лише впровадження міжнародних стандартів, але й активного поширення передових педагогічних практик, а також адаптації змісту педагогічної освіти до вимог глобального ринку праці. Глобалізація змінює не тільки підходи до навчання, але й ставить нові вимоги до підготовки вчителів, що, своєю чергою, відображає значні соціокультурні та економічні зміни на міжнародному рівні.

Інтеграція національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір зумовлює необхідність пошуку та реалізації новітніх підходів до забезпечення якісно нового рівня професійної підготовки педагогів на засадах збереження національних надбань та використання кращих зразків світового досвіду. Значний науковий інтерес становлять прогресивні здобутки країн, що накопичили значний досвід у галузі професійної підготовки вчителя у нових соціокультурних умовах, демонструють високий рівень педагогічної освіти відповідно до світових стандартів, мають багаті

історичні освітні традиції, що визначає їх провідну роль у галузі науки й освіти на регіональному та глобальному рівнях²⁵⁹.

Разом з тим, глобалізаційні процеси вимагають збереження культурної самобутності та національних традицій у педагогічній освіті, створюючи баланс між уніфікацією стандартів і збереженням освітньої унікальності кожної країни. У цьому контексті ключовим завданням є пошук оптимальних шляхів інтеграції української педагогічної освіти у світовий простір без втрати її ідентичності, що забезпечить якісну підготовку педагогів, здатних ефективно працювати в умовах сучасного освітнього середовища²⁶⁰.

На питаннях сучасних моделей педагогічної освіти в Україні та їх адаптації до вимог європейських стандартів, зокрема на значенні дидактичних стратегій у формуванні професійних навичок учителів, зосереджується О. Дубасенюк. Її дослідження доводять, що якість підготовки вчителя значною мірою залежить від того, як ефективно поєднуються академічні знання з практичними вміннями. Дослідниця наголошує на важливості підвищення якості педагогічної підготовки через вдосконалення освітніх програм та інтеграцію нових підходів до викладання, зокрема шляхом використання міждисциплінарних знань. На переконання О. Дубасенюк, освітні програми мають бути гнучкими й орієнтованими на розв'язання конкретних проблем, що виникають під час освітнього процесу. Важливо не лише знати теорію, але і вміти використовувати її на практиці²⁶¹.

Модернізація вищої педагогічної освіти актуалізує підготовку майбутніх педагогів до проектування освітнього середовища в Новій українській школі із застосуванням сучасних ІКТ. Вчитель початкових класів повинен володіти не лише базовими навичками роботи з ІКТ, а й уміти інтегрувати їх в освітній процес, що сприяє розвитку критичного мислення, креативності та самостійності здобувачів початкової освіти. Відтак, серед основних тенденцій в освітній галузі вирізняється *впровадження ІКТ у підготовку майбутнього вчителя початкових класів*.

Сучасні технології відкривають нові можливості для навчання, дозволяючи розширювати горизонти освітнього простору та забезпечувати доступ до глобальних ресурсів. Цінним для нашого наукового дослідження є досвід підготовки педагогів у Румунії. У наукових працях румунських

²⁵⁹ Євтух М. (2020). Вітчизняний та світовий досвід підготовки вчителів в освітньому просторі України. Узято з https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722878/1/1%96%D1%97_2020-51-90.pdf

²⁶⁰ Самойленко, О. В., & Новгородська, Ю. Г. (2025). Підготовка майбутніх учителів у системі вищої освіти як проблема дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців. *Психолого-педагогічні науки*, 1, 206–217.

²⁶¹ Дубасенюк, О. А. (2016). *Професійна педагогічна освіта: методологія, теорія, практика* (Т. 2). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

вчених О. Істрате (O. Istrate) та С. Габурян (S. Găbureanu)²⁶² представлені результати дослідження програми підготовки вчителів, проведеного в середині 2015 року, з метою надання необхідної інформації викладачам, тренерам, вчителям та експертам в галузі освіти про потреби в підготовці вчителів до використання ІКТ у професійній діяльності. Як зазначають науковці, закладами вищої освіти Румунії було підписано рамкову угоду з Міністерством освіти для забезпечення кращої підготовленості молоді до професійної діяльності шляхом надання доступу до технологій та навчання використанню онлайн-інструментів здобувачів освіти та викладачів у довузівській освіті. Один із компонентів програми передбачав підготовку близько 15 000 вчителів протягом двох років за допомогою каскадного навчання, ініційованого компанією Junior Achievement Romania, місцевим організатором і координатором програми. Досвід Румунії є корисним для української системи освіти, оскільки демонструє ефективні моделі підготовки вчителів до роботи в умовах технологічної трансформації.

Дослідження українських науковців (В. Коткова, Н. Сороко, Л. Петухова та ін.) свідчать, що для майбутніх учителів важливо не лише знати сучасні цифрові інструменти, а й уміти використовувати їх для створення інтерактивних та активних форм навчання, орієнтуючись на індивідуальні потреби учнів. Це вимагає застосування нових підходів до навчання, які поєднують традиційні методи з інноваційними технологіями.

З інтеграцією ІКТ в освітній процес початкової школи з'являються можливості розширення його змістового наповнення. Навчальна інформація при цьому стає доступнішою для сприймання молодшими школярами. ІКТ дають змогу підвищити інтерактивність освітньої системи, перейти від пояснювально-ілюстративного способу навчання до діяльнісного, за якого учень стає активним суб'єктом, а не пасивним об'єктом педагогічної дії. Навчання здобувачів початкової освіти із застосуванням інтерактивних комплексів стає якіснішим, цікавішим і продуктивнішим, сприяє усвідомленому засвоєнню знань та формуванню мотивації до навчання, а головне – сприяє адаптації дітей до життя в інформаційному суспільстві. Відповідно, використання ІКТ у підготовці майбутніх учителів початкових класів є не просто трендом, а необхідністю, що визначає якість сучасної педагогічної освіти. Інтеграція цифрових технологій у освітній процес сприяє розвитку професійних компетентностей педагогів, забезпечує ефективну комунікацію з учнями та батьками, а також підвищує мотивацію учнів до навчання. Крім того, ІКТ допомагають реалізовувати принципи особистісно орієнтованого навчання, даючи змогу адаптувати освітній процес

²⁶² Istrate, O. (2015). Fresh Restart? Google for Education in Romania: Effectiveness of Training Teachers in Using Google Tools for Teaching and Learning. *The 10th International Conference on Virtual Learning (ICVL)* (pp. 221–226). University of Bucharest and West University of Timisoara.

до індивідуальних особливостей та потреб кожної дитини²⁶³. Саме тому формування цифрової грамотності майбутніх педагогів має стати одним із пріоритетних завдань вищої педагогічної освіти, що забезпечить якісну підготовку вчителя до роботи в умовах Нової української школи.

Ефективна підготовка вчителя в сучасних умовах не обмежується лише освоєнням цифрових технологій. Вона повинна ґрунтуватися на комплексному підході, який враховує динамічні соціокультурні зміни та вимоги суспільства до професійної педагогічної діяльності. Саме тому важливим напрямом модернізації вищої педагогічної освіти є *впровадження компетентнісного підходу*, що передбачає не лише засвоєння знань, а й розвиток здатності застосовувати їх на практиці, критично мислити, адаптуватися до змін та приймати відповідальні рішення.

Традиційний підхід до підготовки фахівців, суть якого полягає у формуванні знань, умінь і навичок, прийшов у протиріччя до вимог європейського освітнього простору, в який інтегрується освітня система України. Розв'язання нових завдань, які постають перед системою вищої освіти, висуває проблему якісної підготовки майбутніх педагогів як одну з пріоритетних. Необхідність вирішення цієї проблеми актуалізує ідею компетентнісного підходу до професійної підготовки, відкриваючи, на нашу думку, нові можливості для обрання саме компетентнісної парадигми як підґрунтя для підвищення якості освіти, забезпечення системності професійної підготовки випускників, формування їхньої готовності успішно виконувати професійні функції²⁶⁴.

Актуальність впровадження компетентнісного підходу в освітню практику України зумовлена низкою зовнішніх і внутрішніх чинників. Серед зовнішніх чинників, по-перше, слід виокремити стрімкий соціальний, технологічний і політичний розвиток світу, що вимагає від випускника закладу вищої освіти оволодіння низкою важливих навичок і якостей. Зокрема, молодь повинна бути гнучкою та мобільною, вміти презентувати себе на ринку праці, використовувати набуті знання для вирішення реальних життєвих завдань, ухвалювати нестандартні рішення та нести за них відповідальність. Також важливими є навички ефективної комунікації, роботи в команді, конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій, здобуття, аналізу й практичного застосування інформації для особистісного розвитку та самовдосконалення, а також здатність адаптуватися до різних життєвих обставин. По-друге, вагоме значення має інтеграція України до європейського освітнього простору в межах Болонського процесу, який перед-

²⁶³ Lavrenova M., Lalak N., & Molnar T. (2020). Preparation of future teachers for use of ICT in primary school. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12 (1 Sup. 1), 185–195.

²⁶⁴ Молнар, Т. І. (2020). Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. *Компетентнісні індикатори стратегії «Європа 2020»: здобутки і перспективи педагогічної освіти* (с. 78–89). Мукачєво: Редакційно-видавничий центр МДУ.

бачає розробку й запровадження загальноєвропейських кваліфікаційних стандартів, що ґрунтуються на компетентнісному підході. По-третє, цифровізація освіти та загальна комп'ютеризація суспільства висувають нові вимоги до освітнього процесу. В умовах постійного інформаційного потоку критично важливо формувати у майбутніх фахівців навички аналітичного та критичного мислення, що дозволяють раціонально використовувати інформацію та ефективно працювати з цифровими технологіями.

Компетентнісний підхід у вищій педагогічній освіті спрямований на формування у майбутнього вчителя початкових класів не лише професійних знань, а й здатності до їхнього творчого застосування в реальних педагогічних ситуаціях. Він передбачає інтеграцію теоретичної підготовки з практичним досвідом, що дає змогу усвідомити важливість безперервного професійного розвитку, гнучко реагувати на зміни в освітньому середовищі та впроваджувати інноваційні методи навчання.

Особливу роль у реалізації компетентнісного підходу відіграє оновлення змісту освітніх програм, що передбачає орієнтацію на міждисциплінарний підхід, активне використання інтерактивних методів навчання, проблемного та проєктного підходів, які сприяють розвитку ініціативності, критичного мислення, рефлексивних умінь, креативності. Важливим також є залучення майбутніх педагогів до науково-дослідної та експериментальної роботи, що дозволяє їм розвивати навички аналізу, самостійного прийняття рішень і розв'язання складних педагогічних завдань. Не менш значущим аспектом компетентнісного підходу є акцент на формуванні у майбутніх учителів соціальних та емоційних навичок, адже в умовах сучасного освітнього простору педагог має бути не лише фахівцем у своїй галузі, а й наставником, який вміє мотивувати, надихати та підтримувати учнів, створюючи комфортне й сприятливе середовище для їхнього розвитку.

Таким чином, компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів початкових класів є необхідною умовою для підвищення якості освіти та формування педагогів, здатних успішно реалізовувати сучасні освітні завдання. Його впровадження сприяє забезпеченню відповідності педагогічної освіти міжнародним стандартам, інтеграції української освіти у світовий освітній простір, а також підготовці вчителів, які зможуть ефективно працювати в умовах постійних соціокультурних змін.

Сучасні тенденції глобалізації сприяють активному розвитку контактів між представниками різних культур. Культурне розмаїття в межах одного середовища безпосередньо впливає на систему освіти, що зумовлює необхідність її адаптації до нових викликів. У цьому контексті одним із ключових аспектів модернізації педагогічної освіти є *формування у майбутнього вчителя здатності до ефективної професійної діяльності в міжкультурному освітньому середовищі*.

Важливість міжкультурної взаємодії закріплена в міжнародних нормативно-правових актах, зокрема у Загальній декларації прав людини ООН,

Декларації незалежності США, а також у численних документах Європейського Парламенту та Європейської Комісії. Ці акти підкреслюють цінність культурного розмаїття, запобігають дискримінації в освітньому середовищі та сприяють утвердженню демократичних принципів соціальної справедливості. Особливу роль у цьому процесі відіграють заклади освіти, поклонники формувати цінності, необхідні для демократичного суспільства.

Україна, обравши європейський вектор розвитку, активно долучається до означених процесів, що відображено у вітчизняному законодавстві у сфері освіти (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа» та ін.). Зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошено, що освітня система повинна забезпечувати: формування особистості, яка усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації; збереження і продовження українських культурно-історичних традицій, історії та культури народів, які проживають на території України; виховання людини демократичного світогляду, яка з повагою ставиться до традицій народів і культур світу; виховання культури миру й міжособистісних відносин²⁶⁵. Отже, підготовка вчителя початкових класів, здатного до міжкультурної взаємодії, обміну культурними цінностями та трансляції смислів культури, є одним із пріоритетних завдань вищої освіти.

Міжкультурне освітнє середовище висуває нові вимоги до особистості педагога, серед яких: розвиток культури міжнаціонального спілкування, міжетнічна толерантність, обізнаність із культурно-освітніми традиціями етносів, що мешкають у відповідному регіоні та навчаються в тому чи іншому закладі освіти. Майбутній учитель повинен бути готовим працювати з дітьми різних етнічних груп, сприяти розвитку толерантності та вихованню поваги до культурних відмінностей²⁶⁶.

Погоджуємося з думкою П. Кендзьор, який визначає основні завдання міжкультурної освіти: глибоке і всебічне освоєння культури рідного народу як необхідну умову залучення молоді до інших культур; формування уявлень про культурне різноманіття, внутрішнє прийняття рівноправності народів і рівноцінності їхніх культур, виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей як чинника розвитку світової цивілізації й особистісної самореалізації; створення умов для інтеграції молоді в культуру інших народів; виховання представників усіх національностей у дусі взаєморозуміння, довіри та толерантності, готовності до конструктивного

²⁶⁵ Кабінет Міністрів України. (2002). *Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті*. Узято з <http://www.edudirect.net/sopids-1388-1.html>

²⁶⁶ Молнар, Т. І. (2021). Підготовка майбутніх учителів початкових класів до роботи в міжкультурному освітньому просторі: регіональний аспект. *Перспективи і пріоритети педагогічної освіти в епоху соціальних викликів* (с. 177–190). Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ.

міжетнічного і міжкультурного діалогу; формування й розвиток навичок взаємодії з представниками інших культур тощо²⁶⁷.

Сучасне суспільство немислиме без побудови між його членами таких взаємин, які б сприяли налагодженню взаєморозуміння та міжнаціональної культури. Постає потреба забезпечення гармонійного співіснування представників різних культур у закладах освіти, налагодження їх ефективної взаємодії в міжкультурному просторі. Відтак, під час навчання у закладі вищої освіти майбутні вчителі початкових класів повинні не лише засвоїти теоретичні знання, а й набути практичних умінь і навичок, необхідних для ефективної діяльності в міжкультурному освітньому середовищі, що сприятиме формуванню їхньої міжкультурної компетентності.

Разом з тим, особливу увагу слід приділити *розвитку інклюзивної освіти*, яка спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхньої етнічної приналежності, соціального статусу чи особливих освітніх потреб. Майбутні педагоги мають володіти навичками роботи в інклюзивному середовищі, застосовувати диференційований та індивідуалізований підхід, створювати сприятливу атмосферу для навчання кожної дитини.

Як слушно зауважує Н. Матвеева, інклюзія – освітня концепція, яка постійно розвивається, і є важливою для формування політики й стратегій, спрямованих на усунення причин та наслідків дискримінації, нерівності виключення²⁶⁸. Інклюзія уможливорює переорієнтацію освітнього процесу на особистість дитини, визнання її самоцінності, унікальності, рівності, права на вибір, а також підвищення якості шкільного навчання для всіх учнів, зокрема й тих, які мають порушення психофізичного розвитку, і внаслідок цього – особливі освітні потреби.

Реалізація Концепції «Нова українська школа»²⁶⁹ дала значний поштовх в організації інклюзивного навчання в Україні. Проголошення нею доступності, безбар'єрності, стимулюючого оцінювання, позиціонування педагогіки партнерства та універсального дизайну, використання компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів – забезпечує умови для ефективної організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти.

Враховуючи ці аспекти, підготовка майбутніх учителів до роботи в інклюзивному середовищі повинна поєднувати як теоретичні знання про особливості розвитку дітей з різними освітніми потребами, так і практичні навички для створення інклюзивного освітнього простору. Педагоги по-

²⁶⁷ Кендзьор, П. І. (2015). Проблема сприйняття Іншого у полікультурному вихованні молодших школярів. *Молодь і ринок*, 6, 36–41.

²⁶⁸ Матвеева, Н. (2017). Інклюзивна освіта в Україні: соціально-педагогічний аспект. *Освітній простір України*, 11, 180–187.

²⁶⁹ Міністерство освіти і науки України. (2016). Концепція «Нова українська школа». Узято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

винні вміти адаптувати навчальні матеріали та методи до індивідуальних потреб учнів, забезпечуючи рівні можливості для всіх, незалежно від їхніх здібностей чи особливостей розвитку. Важливими є навички роботи з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку (наприклад, аутизм, ДЦП, порушення слуху чи зору), а також розуміння специфіки підтримки таких учнів у освітньому процесі. Підготовка вчителів повинна включати стратегії наставництва, колективної діяльності та психологічної підтримки, що дозволяють створити атмосферу, в якій кожна дитина почувається важливою та цінною у колективі. Уміння працювати з емоційними та соціальними потребами учнів є важливою вимогою інклюзивної освіти. Така підготовка допоможе сформувати інклюзивне освітнє середовище, яке дасть можливість кожному учневі розвиватися відповідно до своїх можливостей та досягати успіхів у навчанні.

У нових соціокультурних умовах зростає важливість формування в учнів здатності до саморегуляції, емпатії, ефективної комунікації та співпраці. Вчитель початкових класів відіграє ключову роль у вихованні дітей, сприяючи їхньому емоційному розвитку та допомагаючи адаптуватися до соціальних викликів. Розвиток емоційного інтелекту допомагає учням краще розуміти власні почуття, регулювати емоції та адекватно реагувати на різні ситуації, що є основою для здорової психологічної атмосфери в класі. У зв'язку з цим, *формування емоційного інтелекту та соціальних навичок у майбутніх учителів початкових класів можна вважати важливою тенденцією*, оскільки ці навички відповідають основним принципам і вимогам європейської освіти.

Необхідно створювати позитивний мікроклімат у класі, де діти відчувають себе в безпеці, проявляють повагу один до одного та вчать конструктивній взаємодії. Важливим є розвиток соціальних навичок, таких як уміння слухати, співпрацювати, вирішувати конфлікти та працювати в команді, що необхідні для успішної інтеграції в суспільство.

Розвиток емоційного інтелекту та соціальних навичок відповідає вимогам щодо формування соціально адаптованих, комунікативних та емоційно зрілих громадян, що є основою для успішної інтеграції в європейське суспільство. Емоційний інтелект, соціальні навички, емпатія, саморегуляція та комунікація є важливими складниками розвитку гармонійної особистості в умовах глобалізованого світу. У контексті євроінтеграції ці аспекти набувають особливої значущості, оскільки країни Європейського Союзу акцентують увагу на розвитку демократичних цінностей, прав людини, інклюзивності та соціальної згуртованості. Підготовка вчителів до роботи в цьому напрямі сприяє формуванню покоління, здатного ефективно функціонувати в межах європейських стандартів освіти, підтримуючи принципи відкритості, взаємоповаги й толерантності.

У контексті вдосконалення вищої педагогічної освіти *трансформація ролі вчителя початкових класів* є однією з ключових тенденцій, що без-

посередньо впливає на систему фахової підготовки педагогічних кадрів. Сучасні освітні реалії вимагають змін у підходах до підготовки майбутніх фахівців, де традиційна роль педагога як носія знань поступово змінюється на роль фасилітатора освітнього процесу, наставника та модератора²⁷⁰. Ця зміна ролі є важливим кроком до розвитку більш інтерактивної та особистісно орієнтованої освіти, що сприяє створенню освітнього середовища, де вчитель не лише передає знання, а й активно підтримує учнів у їхньому самостійному розвитку. Педагог стає координатором освітнього процесу, який організовує, мотивує і підтримує учнів, допомагаючи їм здобувати знання, формувати навички критичного мислення, соціальної взаємодії та емоційної саморегуляції. Вчитель має допомогти учням орієнтуватися в потоці інформації, сприяти формуванню в них навичок адаптації до змінюваного світу. Завдяки такій трансформації учень перестає бути пасивним споживачем знань і стає активним учасником освітнього процесу, здатним самостійно знаходити рішення, застосовувати свої знання в реальних ситуаціях. Ця тенденція відповідає сучасним вимогам і є важливим кроком до розвитку освіти, орієнтованої на особистісний і соціальний розвиток учнів у глобальному контексті європейської інтеграції.

Вимоги до професійної діяльності вчителя значно зросли: він має не тільки володіти методиками викладання, а й бути гнучким, креативним, готовим до постійного вдосконалення. У Концепції «Нова українська школа»²⁷¹ особлива увага приділяється підготовці педагогів нового покоління, здатних працювати в умовах швидких змін та високої динаміки суспільного розвитку. Відповідно, сучасний вчитель має бути лідером освітнього процесу, здатним надихати, мотивувати та підтримувати учнів. Його діяльність спрямована на формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти, необхідних для успішної соціалізації та реалізації в сучасному світі. Зміна ролі вчителя початкових класів є важливим кроком до створення інноваційної системи освіти, що відповідає європейським стандартам та забезпечує якісну підготовку майбутніх поколінь.

Таким чином, у процесі наукового пошуку визначено низку ключових тенденцій, що впливають на підготовку вчителя початкових класів в умовах євроінтеграційних процесів. Однією з основних є глобалізація освіти, яка сприяє інтеграції педагогічної підготовки у світовий освітній простір та гармонізації національних стандартів із європейськими. Особливої значущості набуває цифровізація освітнього процесу. Впровадження ІКТ у про-

²⁷⁰ Тітаренко Н. В. (2020). Трансформація професійних ролей сучасного вчителя початкової школи в умовах оновлення освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 98(5), 220–228.

²⁷¹ Міністерство освіти і науки України. (2016). *Концепція «Нова українська школа»*. Узято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

фесійну підготовку майбутніх учителів розширює можливості навчання, підвищує його ефективність та сприяє розвитку цифрової компетентності педагогів. Не менш важливим аспектом модернізації вищої педагогічної освіти є впровадження компетентнісного підходу. Його реалізація сприяє формуванню у майбутніх учителів не лише професійних знань, а й умінь та навичок, необхідних для ефективної діяльності в сучасному освітньому середовищі. Розвиток міжкультурної взаємодії та інклюзивної освіти є ще одним важливим напрямом удосконалення професійної педагогічної підготовки, що відповідає сучасним соціальним викликам і сприяє вихованню в учнів толерантності, відкритості та взаємоповаги. Акцентовано увагу, що поряд із професійними компетентностями особливу увагу слід приділити розвитку емоційного інтелекту та соціальних навичок майбутніх педагогів. Усі ці зміни безпосередньо впливають на трансформацію ролі вчителя початкових класів, який виконує не лише функцію передачі знань, а й стає фасилітатором освітнього процесу, наставником, який мотивує, підтримує та створює умови для всебічного розвитку дитини. Зазначені тенденції є визначальними для вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів, проте вони не вичерпують усього спектра змін, що відбуваються в умовах євроінтеграційних процесів.

DOI: <https://doi.org/10.35387/edu-mono.0213.2025>

2.6. ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ПРОГРАМИ СЕРТИФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ У ТУРЕЧЧИНІ

Надія ПОСТРИГАЧ (Київ, Україна)

PROBLEMS AND CHALLENGES OF THE ALTERNATIVE TEACHER CERTIFICATION PROGRAM IN TURKEY

Nadiia POSTRYHACH (Kyiv, Ukraine)

Сучасне динамічне професійне життя особистості іноді ставить під сумнів правильність вибраного кар'єрного шляху і часом вимагає його корекції або навіть і цілковитого перегляду. Це стосується різних спеціальностей, у тому числі і вчительської кар'єри. Незалежно від того, чи обирає кандидат на посаду традиційний, чи альтернативний шлях отримання сертифіката вчителя, необхідною умовою залишається наявність ступеню бакалавра. Отримуючи сертифікат вчителя традиційним шляхом, кандидати зазвичай оволодівають програмою підготовки вчителів. Проте, для тих, хто здобув ступінь бакалавра



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>